

Evropski kodeks proti raku - vloga Onkološkega inštituta Ljubljana

Janez Žgajnar

Onkološki inštitut Ljubljana

Izvleček

Breme raka v svetu in v Sloveniji se večja in predstavlja enega ključnih javnozdravstvenih problemov danes in v prihodnosti. Če se želimo z bremenom raka uspešno soočiti, so izjemnega pomena tudi ukrepi za preprečevanje raka na ravni primarne in sekundarne preventive, naštetih v Evropskem kodeksu proti raku. Onkološki inštitut kot osrednja nacionalna onkološka ustanova ima pri tem pomembno vlogo. Dejavnosti, skozi katere izvaja svoje poslanstvo na tem področju, so: register raka, izobraževanje, presejalni programi, vodenje DPOR in sodelovanje s civilno družbo. Na neformalni ravni pa je pomembno, da zaposleni vseh profilov poznajo Evropski kodeks, dokazuje, na katerih je utemeljen, in s svojim zgledom in podajanjem informacij prispevajo k širjenju znanja med bolniki, njihovimi bližnjimi in širšo laično javnostjo.

Uvod

Breme raka v svetu in tudi v Sloveniji se stalno povečuje in postaja vse večji javnozdravstveni problem. Samo v Sloveniji letno zbolijo za rakom približno 14.000 ljudi, 6.000 pa jih za rakom umre. Soočanje z naraščajočim bremenom raka zato zahteva ukrepe na vseh ravneh, ne samo zdravstvene politike, temveč tudi vključevanje ukrepov v vse politike. Od teh je preprečevanje raka, zgodnje odkrivanje predrakavih sprememb in zgodnjih stadijev rakov eden najpomembnejših. S temi ukrepi je možno podaljšati povprečno življenjsko dobo, izboljšati kakovost življenja prebivalstva, zmanjšati obremenitve zdravstvenega sistema, znižati stroške v zdravstvenem sistemu in v seštevku zmanjšati skupno breme, ki ga v različnih oblikah rak predstavlja za celotno družbo.

S katerimi ukrepi je to mogoče doseči, nam govori Evropski kodeks proti raku. Obsega 12 nasvetov (ukrepov), s katerimi bi lahko preprečili skoraj polovico rakov. Večina ukrepov je enostavnih in jih lahko, če je volja, udeležijo vsak posameznik. Nekateri, kot so cepljenja in presejalni programi, pa so kompleksnejši in dražji in jih lahko izpelje le zdravstvena politika oziroma država.

Vsak od omenjenih ukrepov pa je na ravni prebivalstva uspešen le, če ga izvede kar največje število posameznikov. Tako je npr. meja za uspešnost prese-

jalnih programov udeležba najmanj 70 % vabljenе populacije. Številni ukrepi zahtevajo spremembo življenjskega sloga, kar je še posebej težko dosegljivo. Ključ k uspehu je zato prepričljiva informacija, da je ukrep dokazano koristen, podana pa mora biti na način, ki je razumljiv tudi povprečnemu prebivalcu. Zato je še kako pomembno, da zdravstveni delavci ob osebnem stiku in s svojim zgledom informirajo ne samo bolnike, temveč tudi njihove svojce in nenazadnje svojo okolico s pravimi informacijami; da imajo torej dovolj znanja, da lahko v pogovoru utemeljijo smiselnost vsakega posameznega ukrepa. To velja za vse zdravstvene delavce, ne le za zdravnike.

Onkološki inštitut in kodeks proti raku

Dokumenti, ki opredeljujejo vlogo Onkološkega inštituta (OI) na področju primarne in sekundarne preventive

Vloga OI v državi je tudi na področju primarne in sekundarne preventive (kar vključujejo ukrepi, zapisani v kodeksu proti raku) ključna. Čeprav je v Odloku o ustanovitvi v 4.

lenu zapisano, da je temeljna dejavnost OI zdravstvena dejavnost na sekundarni in terciarni ravni, je iz več dokumentov in dejavnosti OI razvidno, kako pomembna je vloga OI tudi na področju preventive. Tako že v drugem odstavku istega člena piše, da »da je poslanstvo OI kot terciarne ustanove »skrb za uravnotežen razvoj onkologije v državi«, k čemur vsekakor sodi tudi delo na področju preventive. Nadalje se v istem členu pojavlja »izobraževalna dejavnost«, katere sestavni del mora biti tudi znanje s področja preprečevanja raka in to na vseh ravneh. Še bolj specifično je vloga OI zapisana v trenutno veljavnem Statutu OI, kjer v 1. členu zapisano, da je »OI celovit nacionalni onkološki center, ki opravlja naloge s področja preventive .....«. Še posebej pa se vloga OI kaže in udejanja v okviru Državnega programa obvladovanja raka (DPOR), ki ga je OI v večji meri (ob sodelovanju tudi drugih ustanov) pripravil, v katerem je največji del sodelujočih prav strokovnjakov z OI in ki ga s svojimi strokovnjaki tudi operativno vodi in usmerja. Od 12 poglavij DPOR je OI odgovoren ali soodgovoren za kar 9 poglavij, med temi so tudi področja Breme raka, Primarna preventiva in Sekundarna preventiva. Nenazadnje smo kot poslanstvo v nastajajoči Strategiji OI zapisali:

Onkološki inštitut skrbi za to, da bo vpliv raka na kakovost življenja v Sloveniji čim manjši.

Dejavnosti OI, s katerimi izvajamo ali prispevamo k izvajanju Evropskega kodeksa proti raku

Register raka

Register raka RS, ki že 65 let domuje na OI, je ključen za celovit pregled epidemiološke situacije na področju raka v državi, na podlagi katerega se

pripravljajo ustrezni ukrepi zdravstvene politike za prihodnost. Register raka sodeluje tudi pri nekaterih drugih dejavnostih, naštetih kasneje.

Izobraževalna dejavnost

Ol je aktiven na vseh področjih dodiplomskega in podiplomskega izobraževanja vseh zdravstvenih profilov. S tem prispeva k dobremu poznavanju problematike onkologije med zdravstvenimi delavci, kar je prvi pogoj za širjenje znanja tudi med ostalo prebivalstvo. Poleg izobraževanj v okviru rednih izobraževalnih programov fakultet in ostalih zdravstvenih šol je Ol zelo aktiven tudi na področju organizacij izobraževanj za strokovno javnost. V zadnjih letih je Ol še okrepil izobraževanje bolnikov, svojcev in tudi sicer laične javnosti.

Presejalni programi

Ol je nacionalni nosilec preventivnih presejalnih programov za raka materničnega vratu ZORA in za raka dojk DORA. V program SVIT je aktivno vključen preko dela svojih strokovnjakov.

DPOR

Ol je ključna ustanova za pripravo in izvajanje DPOR. V nadaljevanju navajamo nekaj poudarkov iz DPOR v okviru primarne in sekundarne preventive, za katere je (so)odgovoren tudi Ol.

- Programski cilji DPOR

Upočasniti povečevanje incidence raka: z učinkovito primarno preventivo preprečiti povečevanje starostno standardizirane incidenčne stopnje – dopustno povečanje pri moških za 5 % glede na stanje 2004/2005, pri ženskah 8 % glede na stanje 2003/2004.

- Povzetek nalog in ukrepov po področjih

1. Na področju primarne preventive:

- povečanje osebne odgovornosti za zdravje s promocijo zdravja in spodbujanjem zdravega življenjskega sloga;
- zagotovitev pogojev za zdrave izbire in zdravo življenjsko okolje z omejevanjem in nadzorom nad kemičnimi, fizikalnimi in biološkimi karcinogeni v delovnem in bivalnem okolju.

2. Na področju sekundarne preventive:

- vzpostavitev državnih organiziranih presejalnih programov za raka materničnega vratu (ZORA), raka dojk (DORA) in raka debelega črevesa in danke (SVIT) na območju celotne države skladno s standardi kakovosti ter zagotavljanje odzivnosti;
- zagotovitev večje učinkovitosti pri zgodnjem odkrivanju raka na primarni ravni zdravstvenega varstva;
- zgodnje odkrivanje raka (zunaj državnih presejalnih programov).

- Izvajanje načrtnega usposabljanja družinskih in drugih zdravnikov na primarni ravni za zgodnje odkrivanje raka ter osveščanja prebivalstva o zgodnjih znakih

Sodelovanje s civilno družbo

Ol tesno sodeluje s številnimi združenji civilne družbe, njegovi strokovnjaki pa so ali člani teh društev ali vpeti v delovanje teh društev kot člani strokovnih svetovalnih teles. Tesno in dobro sodelovanje dokazujejo ustanovitve Sveta pacientov Ol, ki deluje kot posvetovalno telo vodstva Ol za sistematično in kontinuirano povezavo med Ol in civilno družbo, in povezave na spletna mesta teh organizacij, ki so dosegljive na spletnem mestu Ol.

Zaključek

Čeprav je vsakodnevno delo Ol v prvi vrsti posvečeno zdravljenju bolnikov ter terciarnim dejavnostim, je prav, da poudarimo tudi njegovo vlogo na področju primarne in sekundarne preventive raka. Kako veliko vlogo in odgovornost na področju celotne onkologije v državi ima Ol, izkazujejo tudi nekateri našti dokumenti. Zato je pomembno, da se zaposleni na Ol zavedamo, katere vse naloge sodijo k našemu poslanstvu, to pa presega le ozko opravljanje dela znotraj našega delovnika. Prepričan sem, da bomo s tem Onkološkim vikendom tudi zaposlenim na Ol odprli nove dimenzije njihovih poklicev in bomo tako prispevali k celostnemu urejanju problematike raka v državi.

Literatura

1. European code against cancer: 12 ways to reduce your cancer risk. Dosegljivo na: <http://cancer-code-europe.iarc.fr/>.
2. Odlok o ustanovitvi javnega zdravstvenega zavoda Onkološki inštitut Ljubljana, Uradni list, št. 513-03/2002-2 z dne 20. 5. 2002
3. Statut Ol. Dosegljiv na: <http://intranet.onko-i.si/Pravilniki.56.0.html>
4. DPOR. Dosegljiv na : http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/zakonodaja/strategije_2010/Dr%C5%BEavni_program_obvladovanja_raka_2010-2015.26.2.2010.pdf
5. Spletna stran DPOR: <http://www.dpor.si/>